

CSAMIL SZIJARICS:

BIHORCI

Regény, Narodna prosvjeta, 1956.

Csamil Szijaricsnak ez a regénye egy csaknem ismeretlen vidéket mutat be az olvasónak, a Bosznia, Szerbia és Crna Gora között elterülő Szandzsákot, amely még a régi Jugoszláviában is magán viselte minden elmaradottságával a török hódoltság jegyeit. S állapítsuk meg mindjárt, hogy Szijarics egy etnográfus lelkiismeretes pontosságával tárta fel ennek a vidéknek szokásait s mutatta be lakosainak nehéz életét. Hogy ez a mű minden aprólékossága ellenére sem száraz és unalmas néprajzi olvasmány, hanem szépen folyó meséjével az olvasó figyelmét az első oldaltól az utolsóig lekötő regény a maga színes, ízes, élénk stílusával és tájleírásával — azt hiszem, ezzel magyarázható sikere és ebben vannak értenyei.

Mindazonáltal érezhető, hogy az író a bihoriakról szóló történetében, — pontosabban: történeteivel, mert a regény mozaikszerűen tevődik össze az élet sok részletéből, — első regényét írta. Nehéz a bőség zavarát érezték, mert az író a maga hangját élvezte és a cselekmény folytonosságát elhanyagolva kissé talán hosszabban állt meg a csillogos ég leírásánál, a székérgörgés hangjainál, a táj költői reprodukálásánál. Az, ahogyan meséjét évszakokhoz köti, egy kicsit Reymontra emlékeztet, szemlélete viszont Gionoéval rokon: nála is romantikus fényben áll az ember, a paraszt, mitológikus arányokban belenőve a természetbe és szinte a valóságon túli életet élve. Csakhogy Giono következő maradt a maga világának bemutatásánál. Szijarics viszont rá akar mutatni az emberi és társadalmi igazságtalanságokra, a kizsákmányolás tényére még ilyen elmaradott viszonyok között is egy olyan vidéken, ahol se iskola, se posta, se közhivatal nincsen, ahol egy kegyetlen inkább állati ösztöneire hallgató csendőrkáplár a hatalom megtestesítője s egy zsirosparaszt, ugyancsak könyörtelen Halimacsca, a tökéletes rend képviselője. S ezen kívül minden valami határtalanul és hihetle-

nül nagy szegénységben folyik le; az élet, az emberi igények, az állati ösztönök, melyek a bihoriak életviszonyaira oly jellemző tényezők.

Helyes tehát a megállapítás, hogy Csamil Szijarics ebben a regényben a bihoriak életét tárta fel, más kérdés azonban, hogy a rendezettebb kereteket és a regény határozottabban folyó cselekményt igénylő feltételeinek eleget tudott-e tenni. Talán Szijarics írói tehetségéből semmit sem veszünk el, ha megállapítjuk, hogy regénye kompozícióban kicsit széteső, hogy alakjainak fekete-fehér jellemábrázolása nincsen művének előnyére.

Mindezt azonban elfeledteti velünk az író kellemesen hangzó orgánuma, nyugodtan folyó meséje egy-egy epizódról, hajnalról, tavaszról, egy ilideni mulatságról, amikor leíró és elbeszélő művésze úgy terül ki előttünk, mint valami gyönyörű szőttés Szandzsák élénk színeivel és az ottani élet elmaradottságát érzékeltető primitív ábrákkal.

Igen, a néprajz szellemi és tárgyi változatai kapnak költői kifejezést Szijarics művében, valami pontosan és határozottan ki se fejezhető életérzés vonul át a bihoriakról szóló történet lapjain, melyben az anyag gazdagabb, a színek erősebbek, mint az, amit az író a regény szerkezetébe tudott beleépíteni. Akik Ivo Andricsot emlegetik ezzel a pályadíjas regénnyel kapcsolatban, akik Alija Gyerzelezre gondolnak, azokat bizonyára a hasonló környezet emlékezteti, csakhogy Andricsnak hőseihez és vidékeihez is megvan a maga írói távlata. A két elbeszélő nyugodt léleketvétele is hasonlít egymáshoz, s hogy Andricsnál ez is természetesebb és közvetlenebb, azon nem kell csodálkozni.

A milliós pályadíjat nem érdemtelenül kapta Csamil Szijarics, de úgy érezzük nem a kitűnő regényt jutalmazták ezzel a szokatlanul magas díjjal, hanem egy igen tehetséges, s egy új világot megszólaltató írói munkáját.

Szásics Vera